

Становище

От доц. д-р Гергана Алексиева

**Катедра Нова и съвременна история, Исторически факултет, СУ „Св. Климент
Охридски“**

Доц. Александър Силилов е единствен кандидат в конкурса за професор по професионално направление: 2.2. История и археология (Съвременна история – История на САЩ и Латинска Америка), стартиран от Катедра Нова и съвременна история, към ИФ на СУ „Св. Климент Охридски“ и обявен в Държавен вестник на 22 ноември 2024 г., бр. 99. Представените от него документи отговарят на постановеното на Закона за развитие на академичния състав. Кандидатурата на доц. Ал. Сивилов отговаря на наукометричните изисквания, заложи в посочения закон. Представени са общо 13 изследвания, от които две монографии. В справката за цитирания са посочени 14 на брой; също така кандидатът има двама успешно защитили докторанти. До момента той е участвал и в множество научни проекти.

Основното изследване на доц. Сивилов е: “Гангстерите на Сухия режим и Голямата Депресия в социалната история на САЩ (1919-1936 г.)“. Монографията е изградена на богата документална база, разнообразна по характер, и историографски изследвания както личи от поместената библиография. Един от основните въпроси, които ме озадачават обаче, са хрононогическите рамки на изследването. Ако долната граница, т.е 1919 г. е разбраемо защо е избрана, горната – 1936 г., според мен, не е особено значима.

Глава Първа е посветена на 20-те години и по-конкретно на периода до избухването на Голямата Депресия през 1929 г. В нейния фокус влизат най-вече политическите процеси и социалните противоречия в посочения период, като те са обхванати в пълнота. От гледна точка на икономическото развитие на страната, широко застъпената в историографията теза, че 20-те години са „ера на благоденствието“, е успешно оборена. Авторът доказва аргументирано, че този етикет не е релевантен за цялото общество. Препратките към по-далечното минало са опит да се хванат трайни тенденции, чиито последици ескалират в изследвания период.

Същевременно текстът се утежнява от представянето на много факти, които ми се струват излишни: конкретно имам предвид подробното представяне на биографичните данни на президента Уилсън, както и неговите външнополитически възгледи. Корупционните скандали в мандата на следващия президент Уорън Хардинг – ако те засягат дълбоко обществото (но ако е така, това не се вижда в текста) – също са подробност. На стр. 43 е разказан примерът с възприемането на руското царско управление в САЩ; моето мнение е, че по-добре пасажът да бъде в бележка. Историята на синдикалното движение е много подробна и в този смисъл излишна; поместени са прекалено много биографии – по-добре те да бъдат в Приложения. Дават се множество конкретни примери за локални стачки в цялата страна, но няма обобщение и изясняване на причините защо не се стига до национална стачка?

Предполагам, че на стр. 42 изречението не е редактирано прецизно, защото смислово излиза, че социалистът е издгнат от РП. Също така изразът: „симпатизантски стачки“ – не ми допада. Смятам, че „стачки в знак на солидарност“ би звучало далеч по-добре, включително и терминологично.

Културната проблематика рядко влиза в изследователския интерес; тя е представена с оглед на социалната действителност. Определено това е едно от големите достойства на монографията, защото се показва осмисляне на процесите и тяхната взаимовръзка.

Глава втора: „Пикът на разделяне на обществото в началото на 30-те години и Голямата Депресия“ – е посветена на може би най-трудния период в историята на САЩ. В тази връзка, според мен би било добре да се обърне малко повече внимание на факторите/причините за Голямата Депресия, включително и на външните, въпреки че те не са водещите. Подробно са отразени сривът в банковата система и в индустрията, сектор по сектор. Разказът създава реална представа за мащабите на трагедията.

Логично следва представяне на мерките за справяне с Депресията на Новия курс и в индустрията, и в селското стопанство. Рядко съм срещала в историографията критично отношение към един от основните закони на Новия курс - Законът за селското стопанство (AAA). Доц. Сивилов аргументирано си позволява да посочи недостатъците му.

Следващият параграф е посветен на политиката и социалните промени по време на Голямата Депресия, а първият подпараграф разглежда реакцията на президента Хувър спрямо Кризата. Това хронологически е връщане „назад“ и се създава известен хаос в изложението. Обичайно в историографията Хувър е представян като инертен президент, но и тук доц. Сивилов оборва тази теза. Подходът на Хувър е грешен, и даже наивен, но авторът развенчава мита, че неговата администрация не прави нищо.

Реакцията на населението спрямо изключителното тежката икономическа ситуация е логична – то тръгва наляво в своите политически предпочитания през първата половина на 30-те години. Увеличаването на престъпността също е очаквано явление, което намира своето място в текста. Интересна е констатацията на Хувър за проблемите с престъпността и правосъдната система, но тук определено по-дейният президент спрямо тези проблеми е Рузвелт – така се стига до раждането на ФБР. Отмяната на Сухия режим е разглеждана традиционно като стъпка, която трябва да даде допълнителни приходи в хазната и да тушира престъпността. Доц. Сивилов се придържа към тази теза.

Социалното недоволство, противоречия и сблъсъци са основна тема на монографията и на тях е отделено подобаващо внимание – огромната стачна вълна през първата половина на 30-те години и Походите към Вашингтон от 1932 г. (специфичната форма на протест на унизените ветерани). Интересен момент е отразяването на психичното състояние на населението; подобна картина рядко намира място в изследванията. И в този основен компонент намират място протичащите културни процеси, разгледани през призмата на крайно изострените социални отношения в обществото, които също са форма на протест. Заключение на Втора глава аргументирано преразглежда утвърдената хронология на Голямата Депресия – най-вече що се отнася до нейната долна граница; това определено е достойнство на монографията.

Ако в първите два основни компонента подходът на автора е хронологически (с някои отклонения, отбелязани по-горе), то в Трета глава: „Мафия, гангстери и заплахата от социални промени“ се открива промяна: тематично тя е посветена на престъпността и в период на относително икономическо спокойствие, и във времена на икономически катаклизъм. И мафиотите, и гангстерите са илюстрирани чрез конкретни Cases studies. „Най-видните“ мафиоти са 4 на брой. Описани са много

детайлно техните съдби. На преден план е изведена симбиозата между власт и мафия, особено когато става въпрос за парирание на социално недоволство. Втората група – гангстерите – са представени чрез 5 конкретни случая. Представено е изграждането на митовите около техните образи. Интересен извод, който предлага авторът, е, че престъпността просперира в семейна среда, тя е подкрепящ фактор. Също така той предлага обяснение за мотивите за престъпната дейност на гангстерите (обири, отвличания): мизерията и желанието за просперитет в една жестока социална среда; както и форма на борба срещу системата. Също така е обърнато внимание и на географската картина на гангстерството, както и на етническия състав на тези хора.

Втората монография: „Лидери, авторитаризъм и преходи (по примера на Русия и Чили)“ е плод на по-ранни научни занимания на доц. Сивилов; и в този смисъл може да се приеме за опит за надграждане и преосмисляне на вече написани научни трудове.

Главните герои на това изследване са Борис Елцин и Аугусто Пиночет. Вождизмът е обединяващото звено между двамата, както и че те са представители на промяната. Монографията започва с теоретична разработка, озаглавена: „Проблемите на авторитаризма и преходите към демокрацията“. Тя съдържа личното осмисляне на автора спрямо тоталитаризма и неговия критичен прочит на тезите на Хана Аренд. Също така, залагайки на съставената теоретична рамка в книгата си „Първият 11 септември. Чили 1973-1993 г.“ (или докторската дисертация на доц. Сивилов), що се отнася до авторитаризма и демокрацията, той надгражда в осмислянето на световните историографски концепции за тях.

Руският преход към демокрация е определен като реверсивен модел за преход към демокрация, като авторът подчертава бързото връщане към авторитарни методи на управление в Русия. Подчертава се липсата на устойчиво демократично развитие на руската демокрация. Доц. Сивилов анализира и прехода към демокрация в Чили, според общата типология на транзитологията, посочвайки, че латиноамериканската страна „направлявано“ получава демократично управление. Испанският преход към демокрация (1975-1982 г.) също е такъв и едно сравнение между процесите в Чили и Испания би обогатило монографията. Също така бих препоръчала чилийският преход към демокрация да се постави в общ латиноамерикански контекст.

Глава втора е посветена на „демократичния Елцин“. Проследява се неговото издигане в партийните и управленските структури на СССР. Веднъж утвърдил се като

руски президент Елцин започва да губи своя облик на убеден демократ, разправяйки се със законодателната власт през 1993 г., с цел да засили институционално президентската институция, която е в негови ръце, и манипулирайки президентските избори от 1996 г., за да остане в управлението. Елцин много помага за ерозията на крехката демокрация в Русия и на практика дава възможност неговият наследник да бъде авторитарен лидер.

Властолубието е още един обединяващ елемент с другия главен герой – Аугусто Пиночет. Именно на неговата роля в управлението и в прехода към демокрация Чили е посветена Трета глава: „Защитеният авторитаризъм на Чили и Аугусто Пиночет“. Изложението следва вече заложения модел: представяне на кратки биографични данни за генерала. Детайлно внимание се обръща на характера на военната хунта. Ключов момент в нейното управление е утвърждаването на нова Конституция от 1980 г., подготвяна като текст повече от две години. Нейната основна функция е да „вкара“ конституционни механизми за „авторитарни анклави“, които да оставят на ген. Пиночет възможности за влияние върху политическите процеси. Доц. Сивилов посочва, че така Чили не е демократична държава в съвременното, с което аз не съм съвсем съгласна. На стр. 108 се твърди, че генералитетът възпира Пиночет да не признае резултатите от ключовия референдум от 5 октомври 1988 г. Аз бих посочила още един фактор за приемането на вота от страна на ръководителя на Хунтата: присъствието на 55 международни наблюдатели, водени от испанеца А. Суарес, който всъщност дирижира малко повече от десетилетие направлявания преход към демокрация в Испания.

Също така във Втора глава доц. Сивилов посочва, че има сигурно данни за личното благодетелстване на Елцин от властта, но защо не се проследява тази нишка за Пиночет?

Финално коментирайки монографията „Лидери, авторитаризъм и преходи (по примера на Русия и Чили)“, ще си позволя да препоръчам и изследването: „Пиночет. Военна и политическа биография, с автор Марио Аморос¹, което би дало допълнителна дълбочина на образа на ген. Пиночет.

¹ Amoros, Mario. Pinochet. Biografía militar y política. Barcelona, 2019.

Другите 11 по-малки по обем научни текстове, с които кандидатът се представя на настоящия конкурс, обхващат разнообразни теми. Част от тях са свързани с двете му предишни монографии: „Първият 11 септември. Чили 1973-1993 г.“ и „Прегръдката на мечока. СССР И Латинска“. Имама предвид следните статии от списъка: „Добрият и Лошият в един южноамерикански уестърн: Салвадор Алиенде и Аугусто Пиночет“, „Аугусто Пиночет – Личността разделила Чили“, „Сталин срещу Троцки във външнополитическите концепции на СССР в края на 20-те и началото на 30-те години“, „Ideological basis of the Soviet diplomacy“. Като отделно тематично поле в научните трудове на доц. Сивилов се оформя и американската външна политика в началото на настоящия век, както и възходът на САЩ и СССР като глобални сили.

Моята заключителна оценка е положителна.

10 март 2025 г.

Доц. Гергана Алексиева